

Rekordhøyt magesyrenivå

Jon Ewos siste bok innfrir leserens søle- og skadefryd, men føles svakere enn tidligere bøker i serien om Otto Monster.

Otto er et monster med tilpasningsvansker. Han mistrives både på skolen og i familien. Første bok om Otto utkom i 1996, og dette er den tiende. Otto er ikke bare en venn og en glede for barn i promp-og-snor-og-slim-fasen, men han er også et tegn i barneboktiden. Markedet preges av forlagsserier med lettlestimage,

og mange har en seriefigur gjennom flere bøker. Slike serie-i-serie-merkevarer gjør det lettere for bokkjøpende tanter og for utgivere, men skaper samtidig debatt om strømningeforming av markedet.

Otto og familien tar ferie på månen, blir spist av et kolossalt monster, og skvalper rundt i magesyre inntil de får aktivert nok monstertarmgass til at de blir skutt ut av tarmkanalen som et prosjektil. Ikke bare er handlingen full av magesyre og tarmslim, fortellerstemmen bidrar med beskrivelser som trigger sansene: «det stinket og stanket verre enn sokkene pappa hadde brukt på treninga et helt år».

Utforskende forfatterstemme. Jon Ewo har siden debuten i 1986 skrevet bortimot 70 bøker: Krim, grøss, stjernekrig og prompehumor, Brageprisbelønnet biografi og kloke, typete ungdomsromaner. Ewos beste egenskaper er den utforskende forfatterstemmen i bøkene for ungdom, og den dyktige vekslingen mellom det sjangerspesifikke og de ordinære romanene.

Ewo og Otto er deler av en bølge av

uvøren prompehumor i den nye barnelitteraturen. Et barnebokmanifest i ti punkt ble i 2003 presentert av Ewos venner Arne Svingen, Sverre Henmo og Reidar Kjelsen. De erklærte seg mot pedagogikk og politisk korrekthet, for ærlighet om banning og prompting, og løfter om å «aldri gi opp gutta som lesere», ikke skrive for å bli likt av voksne, og «aldri undervurdere leserne bare fordi de er barn». Slik sett er ikke Otto Monster-bøkene utelukkende banale eksesser i tabuhumor. Ewo gir ofte reelle perspektiver på identitet og rolle for unge gutter.

Fordi vi husker serier i kraft av deres høydepunkt, hender det at enkeltbøker føles svakere enn serien som helhet. Det gjelder her også. Otto-bøkene har hatt flere dybder tidligere, men magesyrenivået er rekordhøyt denne gang. Og leserens søle- og skadefryd skulle derfor være sikret med god margin!

MORTEN HAUGEN

ILLUSTRASJON: REIDAR KJELSEN, FRA BOKEN

ANMELDELSE

JON EWO

Otto monster forlater planeten

Illustrert av Reidar Kjelsen. 112 sider. Cappelen Damm. 2009

«– at jeg liksom ikke skulle være så svak, liksom»

Jentevolden i Annette Münchs siste bok er langt grovere enn den sofistikerte *bitchingen* hos Sonya Hartnett. Hva er skjedd med jentene?

Det er lett å se hvorfor australske Sonya Hartnett regnes som en av ungdomslitteraturens mest spennende forfattere. *Sommerfugl* er en mesterlig skildring av den klaustrofobiske følelsen av å være inne-stengt i sin egen kvapsete tenårings kropp, sin egen familie, forstads miljøet, og ikke minst en omgangskrets av klassiske *mean girls*.

Vi møter Plomme i dagene før og etter at hun fyller fjorten. Det nevnes at OL i Moskva er nær forestående, hvilket skulle plassere handlingen i 1980. Plomme er smertelig klar over at hun er nederst på rangstigen i venninnegjengen, så hun er alltid enig med siste taler og finner seg i det meste. En tilbakevendende tanke er hvorvidt det er et alternativt å bli «den slags jente som sitter i skolegården i storefri og leser en bok». Men selv mobbing er bedre enn isolasjon. Plomme holder seg oppe ved hjelp av tanker om at de egentlig er snille mot henne, og at hun en dag vil bli sett som den hun egentlig er. Men Plomme ligger neppe an til å bli noen vakker sommerfugl. Storebroren Cydar observerer med kjærlighet hvor keitete og usjarmerende hun er, og slår nøkternt fast at sånn vil det nok forbli.

Plomme på sin side klamrer seg til

ANMELDELSE

SONYA HARTNETT

Sommerfugl

223 sider. Cappelen Damm. 2009

ANNETTE MÜNCH

Jenteloven

257 sider. Cappelen Damm. 2009

troen på at elendigheten automatisk går over bare man er ute av tenårene, og fastholder at en voksen som ikke er lykkelig må ha seg selv å takke: «Du er gift», sier hun uforstående til naboen Maureen, «du er vakker». Det irriterer henne at Maureen kan være utilfreds til tross for at hun lever i det Plomme mener må være en perfekt voksenverden. Selv om Plommes teori åpenbart er feil, tematiseres det om karakterene selv har noe av skylden for sin egen resignerte misnøye. Det at de har det vondt gjør dem ikke sympatiske. Alle forsøker å unngå at ting går inn på dem og at andre kommer dem nær. Også Plomme er bortsjemt, selvopptatt, og uten omtanke for andre. Hun synes det er urettferdig at hun ikke er populær. Noen av de populære er jo enda slemmere, argumenterer hun.

«Jenter kan være avskyelige,» sier Maureen etter at Plomme nok en gang er blitt ydmyket. «Ikke jenter», tenker Cydar, «hele verden». Selv om denne tanken langt på vei illustrerer tonen i boken, ser jeg også glimt av en subtil svart humor. Det er som om forfatteren ikke kan dy seg for å le litt av hvor trøstesløst de alle gjør det for seg selv. Hartnett hevder i et intervju at hun er en munter person. Jeg tror henne.

– Jo flere du er glad i, jo mer sårbar er du. Jenters intrikate mobbing, eller *bitching*, som er tittelen på en faktabok for ungdom om fenomenet (Omnipax 2008), har fått økt oppmerksomhet de senere årene. Men samtidig dukker et nytt ord opp i mediene: Jentevold. Det er dette Annette Münchs roman *Jenteloven* tar for seg. De som har etterlyst flere tøffe jenter i barne-

og ungdomslitteraturen, har neppe ment så tøffe som de vi møter her.

Münch hadde stor suksess med debutboken *Kaoskrigeren* (2006), og det er fint å se at hun har lagt lista enda høyere denne gangen. Hun har gjort grundig research der hun blant annet har snakket med voldsforsker Ragnhild Bjørnebekk og beboere på en barnevernsinstitusjon. Hun fant ut at jenter utgjør en stadig økende

De som har etterlyst flere tøffe jenter i barne- og ungdomslitteraturen, har neppe ment så tøffe som de vi møter her.

andel av voldsutøverne på kriminalstatistikken, og at volden til dels er svært grov.

Romanen begynner med at hovedpersonen Saga kommer flyttende til Oslo og blir tatt opp i en jentegjeng som viser seg å være en liten hettejakkede mafia, styrt av egne lover. Hver kapitelløverskrift utgjør en paragraf av disse «jentelovene». Det snakkes inntrengende om vennskap og samhold, men ulydighet omtales som «svik», og sanksjoneres nådeløst. En paragraf lyder: «Aldri følg andres lover.» Men jentene fremstår ikke som frigjorte og likestilte selv om de er tøffe. Virkelighetsoppfattelsen går på at det er dem mot verden, og man kan forstå hvorfor. At de i bokstavelig forstand har lært å slå fra seg har bakgrunn i erfaringer med omsorgsvikt, rus og eldre gutter fra svært ung alder. Trygghet er en vare, og beskyttelse betales dyrt.

Det virker som om forfatteren på den ene siden vil fortelle en spennende historie, og på den andre vise frem den grelle virkeligheten en del ungdommer lever i. Å balansere dette på en god måte er ikke lett, og nettopp det at hun lykkes så godt

med begge deler er romanens største styrke og svakhet på en gang: Det er uten tvil en sterk og troverdig skildring, men nettopp derfor får jeg en antydning til vond smak i munnen av hvor sterkt underholdningspotensialet er utnyttet i noe som egentlig bare er tragisk.

Real juling? Det er ikke poenget å sammenligne de to romanene, som strengt tatt har få fellestrekk. Derimot er det interessant å se hva som skiller 1980-tallets sofistikerte bitches fra de voldelige jentene i 2000-tallets asfaltjungel. Forskjellen ligger først og fremst i idealene de dyrker, hvilket bilde de ønsker å ha av seg selv. «Snille jenter kommer ingen vei» lyder en av jentelovens paragrafer. For jentene i Hartnetts bok er denne tanken fremmed. Likevel utøver de også en slags vold. De overtaler Plomme til å la dem stikke hull i ørene på henne, gjør det på vondest mulig måte, og synes å nyte det. Men de prektige middelklassejentene vil ikke se på seg selv som brutale. Forstillelsen er så gjennomført at Plomme takker dem for tjenesten.

I ungdomsbøker med handling fra i dag har spesielt nettmobbing dukket opp som tema, men selve tankegangen har ikke endret seg nevneverdig. Sånn sett har Münch brutt et tabu. *Jenteloven* skildrer jenter som befinner seg hinsides klassiske kvinneidealer. De unnskylder seg ikke, bortforklarer ikke. De banker opp folk, og står for det.

Gutter er mer reale, sies det ofte. De slåss, og blir ferdig med det. Er det da bare negativt at jentene også har begynt å slå hverandre? Er ikke litt real juling bedre enn all denne smålige mobbingen? Münch forteller en annen historie: Selv om jenter bruker fysisk vold, er ikke den manipulerende, følelsesbaserte mobbingen på vei ut. Den kommer bare i tillegg.

SILJE HERNÆS LINHART